

Társadalom

73/2018

Humán fejlettségi indexek és mutatók: a statisztikák frissítése, 2018*Human Development Indices and Indicators: 2018 Statistical Update*

New York, 2018, United Nations Development Programme. 1–112. p.

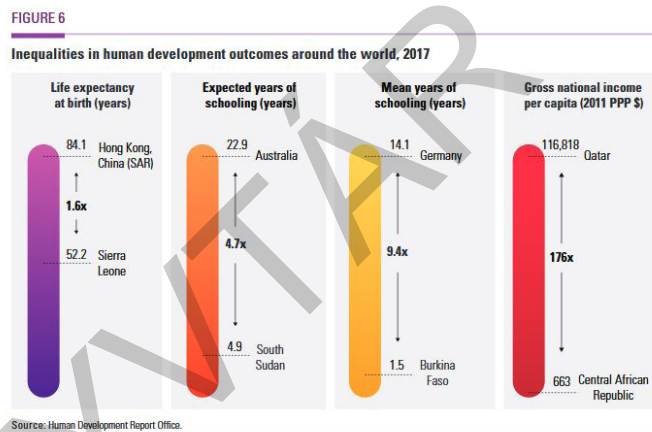
URL: <http://hdr.undp.org/en/2018-update>

Az ENSZ Fejlesztési Programja (UNDP) közzétette a világ 189 országára kiterjedő áttekintését a humán fejlettségi mutató (HDI) alakulásáról 2017-re. Az 1990 óta számított kompozit index eredeti három összetevője a születéskor várható élettartam, valamint az írástudóknak és az egyes oktatási szintek szerint iskolázottaknak a népesség egészében való részesedése, végül a vásárlóerő-paritáson kalkulált, egy főre jutó bruttó nemzeti jövedelem. A módszertan fejlesztésével 2010-től a fejlettség újabb vetületei kaptak helyet az értékelésben: a multidimenziós szegénységi index, az egyenlőtlenséggel kiigazított humán fejlettségi mutató (IHDI) és a társadalmi nemek közötti egyenlőtlenség indexe. 2014-től bevezették a társadalmi nemek szerinti fejlettségi indexet is.

A mutatók átlagolásával létrejövő index 0 és 1 közötti értékeket vehet fel. A kapott értékek rangsorolása adja meg az egyes országok helyét: a 2017. évi kategóriák szerint a nagyon magas csoport átlaga 0,894 (ami 1,439 milliárdos érintett népességet jelent), a magasnak minősített országoké 0,757 (2,379 milliárd fő), a közepeseké 0,645 (2,733 milliárd fő) míg az alacsony értéket felmutatóké 0,504 ponttal volt egyenlő (0,926 milliárd fő). Az eredmények alapján megállapítható, hogy a HDI tekintetében általános javulás tapasztalható. A nagyon magas csoportba tartozó országok közé 2018-ban 59 ország került, az alacsonyak közé 38 (2010-ben a megfelelő számok: 46 és 49). Az élbolyban Norvégia, Svájc és Ausztrália volt, a lemaradók között Dél-Szudán, Csád és Burundi.

Három évtizedre visszatekintve lényeges előrehaladás mutatható ki: a HDI átlagos értéke a világban az 1990. évi 0,598 pontról 2017-re 0,728-ra emelkedett – a várható élettartam hét évvel meghosszabbodott, és százharmincnál több országban kötelező az alapszintű oktatás. Az átfogó trenden belül nagy eltérések vannak mind a földkerekség egyes régiói, mind a humán fejlettségi csoportok között. A legrohamosabb fejlődés 1990 és 2017 között Dél-Ázsiában következett be, ahol a mutató növekedésének mértéke 45,3% volt, ezt követte

Kelet-Ázsia és Óceánia (41,8%), majd Fekete-Afrika (34,9%). Velük szemben a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD) tagállamai mindössze 14%-os emelkedést mondhattak a magukénak. A jelenleg magyarázata a felső határ közelítése részben a várható élettartam, részben az iskolázottsági szint tekintetében; a jövedelem az egyetlen összetevő, amely emelkedik, ám a gazdaságok „érettségével” ennek üteme is lanyhul. Visszaesések alapvetően a válságok sújtotta országokban következtek be (Jemen, Szíria, Líbia).

1. ábra: Fejlettségbeli egyenlőtlenségek világszerte, 2017

1. Születéskor várható élettartam (évek). 2. Iskolai évek várható száma. 3. Iskolai évek medián értéke. 4. Az egy főre jutó nemzeti jövedelem.

Forrás: Az ENSZ országok fejlettségét mérő hivatalának jelentése.

A biztató trendet legnagyobb mértékben az egyenlőtlenségek alakulása veszélyezteti; legfőbb forrása a jövedelmek eloszlása. A humán fejlettségben észlelhető eltérések mellett tükrözik a hozzáférések esélyeiben mutatkozó egyenlőtlenségeket: az oktatási, egészségügyi, foglalkozási, hitelfelvételi, valamint a természeti erőforrások elérésének lehetőségeit behatárolja a társadalmi nem, a csoportidentitás, a lakóhely, s per sze a jövedelem nagysága. A humán fejlettség országokon belüli eloszlásának alakulását kísérli meg tükrözni az egyenlőtlenséggel kiigazított mutató, az IHDI. Értéke azonos az aggregált HDI-vel és alacsonyabb, ha egy társadalmon belül egyenlőtlen az egészségügyi, oktatási lehetőségek igénybevétele és a jövedelmek eloszlása. Az IHDI figyelembevételével a HDI globális, 0,728 pontos értéke 0,582 pontra zsugorodik, azaz egyötödével csökken; mértéke legcsekélyebb Japánban (3,6%), az ellenkező véglet az afrikai szárazföld és Madagaszkár között elhelyezkedő, 735 ezres lélekszámú Comore-szigeteki Unió (45,3%). Globálisan a csökkenés legfőbb oka a jövedelmi egyenlőtlenség, ezt követik az oktatás és a várható élettartam mutatói. A várható élettartam a nagyon magas fejlettségű orszá-

gokban átlagosan 79,3 esztendő, az alacsonyokban 60,8 év. S a legfejlettebbekben az iskolalátogatás időtartama 7,5 évvel hosszabb, mint a legkevésbé fejlettekben – ahol az alapfokú intézményekbe beíratott tanulók a megfelelő korú népesség 98%-át érik el, ám középfokon csupán a 43%-át.

A nemek közötti egyenlőtlenség két kompozit index segítségével mutatható ki. Az első a társadalmi nemek szerinti egyenlőtlenség (GDI) indexe, amely a két nem alapmutatóiban megjelenő különbségeit fedi fel: globálisan ez a nők esetében 5,9%-kal alacsonyabb, mint a férfiaknál. A másik index a nők helyzetét világítja meg a reprodukció, az egészség, az oktatás, a munkaerőpiac és a politikai képviselet szempontjából; minél nagyobb értéket vesz fel, annál nagyobb az egyenlőtlenség. Értéke a világ átlagában 0,441 volt: az OECD tagállamaiban 0,186, míg az arab országokban 0,531, Fekete-Afrika államaiban 0,569. A kirekesztődést 2010 óta az Oxfordi Egyetemen született kezdeményezés révén kialakított multidimenziós szegénységi index (MPI) segít megközelíteni.¹ Az index a háztartások szintjén méri a HDI három dimenzióját, bemutatva a mindháromban érintett szegények arányát s a kirekesztődés tíz elemének súlyozott átlagával kifejezett érintettségüket. (A tíz összetevő között előfordul az iskolalátogatás, a gyermekhalandóság, a táplálkozás.) Az index eredményeit később ismertetik. Megjegyezve, hogy a mutató nem érinti a kirekesztődés összes lehetséges tényezőjét, az ismertetés kitér rá, hogy a szegénység alaposabb elemzése további, részletes kutatásokat igényel. Ugyanakkor megemlíti, hogy a világ összes felnőtt foglalkoztatottja közül a dolgozói szegénység 26,5%-ot sújt; hogy az alacsony HDI-vel jellemezhető országokban a felnőtt lakosság 47,5%-a analfabéta, s hogy az internet ebben a csoportban csupán a népesség 17,1%-a számára hozzáférhető.

Az ismertetés további része a humán fejlettségi mennyiségi jellemzőit elhagyva a minőségi vonatkozásokat tárgyalja. A csaknem százoldalas statisztikai melléklet a bemutatott témák táblázatait tartalmazza; a részletes, országokénti bontásban is szereplő adatok elérhetők az intézmény honlapján (<http://hdr.undp.org/en/data>).

TÁRGYSZAVAK: humán fejlettségi index, multidimenziós szegénységi index

HOLKA LÁSZLÓ

74/2018

Pillanatfelvétel az oktatásról 2018: OECD-indikátorok

Education at a Glance 2018: OECD Indicators
Párizs, 2018, OECD Publishing. 1–458. p.

DOI: [10.1787/eag-2018-en](https://doi.org/10.1787/eag-2018-en)

A Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD) tematikus kiadványainak ez a 458 oldalas kötete az egyenlőtlenségeket állítja középpontba. Napjainkban az egyének boldogulása szempontjából a felsőfokú oktatásban való részvétel minden korábbinál súlyosabban esik a latba. Miközben a technológiai haladás egyre fokozottabb követelményeket támaszt a magasan képzett munkaerővel szemben, a fizikai munkát végzők gyermekeinek egyharmada szüleihez hasonlóan fizikai dolgozó lesz. Azok, akik csupán felső szintű szakképzésben részesültek, diplomás kortársaik keresetének mindössze 65%-át vehetik kézhez. A keresetek alsó decilisébe eső családok gyermekeinek négy-öt nemzedéknyi időre lenne szükségük, hogy elérjék az OECD tagállamaiban kimutatott átlagkeresetet.

A helyzet javítására irányuló erőfeszítések ellenére a társadalmi nemek különbségei valóságosak maradtak. Igaz, a fiúknak nagyobb az esélyük, hogy évismétlőkké váljanak, hogy kimaradjanak az iskolából, hogy ne jussanak el a felsőfokú tanulmányokig. Ugyanakkor – bár az iskolában jobb előmenetelt mutatnak fel –, a nők foglalkoztatottsági és kereseti helyzete rosszabb a férfiakénál.

A kiadvány igazodik az ENSZ 2030-ig meghirdetett fenntartható fejlődési céljaiban¹ megfogalmazott ajánlásokhoz. Az összeállítást a világszervezet dokumentumának negyedik pontjában meghatározott tíz célkitűzés közül az egyenlőségre vonatkozóknak szentelték („Az élethosszig tartó tanulás egyenlő és befogadó, minőségi módon történő elérhetősége”). Az ENSZ és az OECD megfelelő indikátorainak egybevetését és értelmezését a kötet a bevezetőt követő önálló részben közli. Maga a bevezető egyébként leszögezi: a tanulás terén az egyenlőség elérése az OECD számos tagállamában változatlanul kihívást jelent.

A kötet szerkezete ehhez a célkitűzéshez igazodik. Az egyenlőség négy dimenziójának alakulását mutatja be: a társadalmi nemek szerinti, a szülők iskolai végzettségéhez viszonyított, a bevándorló háttérhez mért egyenlőséget, és kitér az országos szint alatti, területi jelzőszámokra. A dimenziók nem mindegyike szerepel az összesen 26 indikátor között, amelyeket négy fejezetre tagolva ismertetnek, azonos szerkezetben:

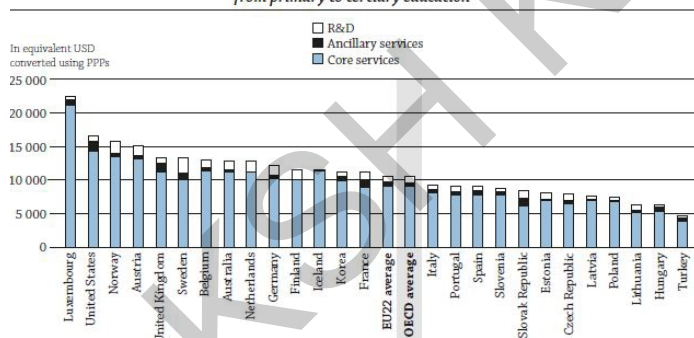
¹ A 2007-ben létrejött Oxford Poverty and Human Development Initiative munkájának eredményeként; <https://ophi.org.uk/>.

¹ Ismertetésük: *Nemzetközi Statisztikai Figyelő*, 2015. 4. sz. 1–5. p.

az egyes dimenziók előfordulását (tehát tárgyalását) a különböző jelzőszámoknál táblázat tünteti fel. A fejezetek foglalkoznak az oktatási intézmények teljesítményével, a tanulás hatásával; az oktatás elérhetőségével és az előmenetellel; az oktatásra szánt pénzügyi forrásokkal; az oktatókkal, a tanulási környezet alakulásával, valamint az intézmények megszervezésével. Az egyes tagállamok oktatási rendszerének áttekintéséről melléklet tájékoztat. A kiadvány az oktatás szintjeinek meghatározásában a képzési területek egységes osztályozási rendszerének beosztását, az ISCED-2011-et használja; az OECD átlagát súlyozatlanul szerepelteti.

Az indikátorokat a kiadvány kérdés-felelet formában tárja az olvasó elé. A kérdést követően a válaszokat pontokba szedve mutatja be, majd kitér a jelzőszám kontextusára, amit rövid elemző rész követ, ezután kerül sorra az előforduló egyenlőségi dimenziók ismertetése, az alkalmazott fogalmak, a felhasznált módszertan leírása, végül a források feltüntetése. Így az első fejezet a felnőttek végzettségi szintjeire kérdez rá, tudatva: a legtöbb tagállamban a fiatal felnőttek (25 és 34 év közöttiek) 20%-a nem rendelkezik befejezett felső középfokú végzettséggel. Az OECD átlaga szerint a – 25 és 34 év közötti nők fele felsőfokú végzettségű, szemben a férfiak 38%-ával – ugyanakkor az 55 és 64 év közöttiek körében a két nem képviselője tökéletes egyensúlyban van.

Figure C1.1. Total expenditure on educational institutions per student, by type of service (2015)
In equivalent USD converted using PPPs, based on full-time equivalents, from primary to tertiary education

Countries are ranked in descending order of total expenditure per student on educational institutions.
Source: OECD/UIS/Eurostat (2018), Table C1.2. See Source section for more information and Annex 3 for notes (<http://dx.doi.org/10.1787/eag-2018-36-en>).
StatLink <https://doi.org/10.1787/888933804185>

1. ábra: Az oktatási intézményekre fordított összegek egy tanulóra lebontva a szolgáltatás típusa szerint (2015). Amerikai dollárra átszámított vásárlóerő-paritáson, az alapfokú oktatástól a felsőoktatásig

Fehér szín: kutatás és fejlesztés
Fekete: kiegészítő szolgáltatások
Kék: alapszolgáltatások

Forrás: OECD/UIS/Eurostat (2018).

A következő jelzőszám a tanulásból a munkába történő átmenetre vonatkozik. Az OECD átlagában a 15–19 évesek 6%-a nem dolgozik és nem is tanul (NEET),

s arányuk a 20–24 évesek körében 16, a 25–29 évesek között 18%. A külföldön született 15–29 esztendőskörében a NEET-hez² tartozók részesedése 18%. Miként hat az iskolai végzettség a foglalkoztatottságra? – Azoknak a 25–34 éveseknek a 81%-a foglalkoztatott státuszban van, akik legalább felső középfokú végzettséggel rendelkeznek, míg az ezt el nem érőknél az arány 60%. Milyen kereseti előnyök származnak az iskolai végzettségből? A 25 és 64 év közötti felsőfokú végzettségűek 54%-kal többet keresnek a mindössze felső középfokú végzettséggel rendelkezőknél, akiknél a náluk alacsonyabb végzettséget szerettek 22%-kal kisebb keresetet mondhatnak a magukénak. Ha nő, akkor a felsőfokú végzettséggel rendelkezők a diplomás férfiak keresetének 74%-át vihetik haza. Az első fejezet további, jelzőszámokhoz kapcsolódó kérdései: milyen pénzügyi ösztönzők serkentenek tanulásra? Milyen az iskolázottság hatása a környezettudatos magatartásra? Mennyire egyenlő mértékben vesznek részt a 26 éven felüliek a felnőttek formális és informális képzéseiben?

A második fejezet első jelzőszáma a (kötelező) oktatásban való részvételre, a második az iskoláskort megelőző nevelési megoldások közötti nemzetközi különbségekre világít rá. A harmadik jelzőszám a felső középfokú oktatásban való részvételt mutatja, a negyedik a felsőfokú tanulmányok folytatásának, az ötödik az egyetemek, főiskolák elvégzésének esélyeit mérlegeli. A hatodik a nemzetközileg mobil diákok profilját írja le, a hetedik a főiskolások és egyetemisták szüleinek végzettségét vizsgálja. A következő, az oktatási ráfordításokat bemutató harmadik fejezet első pontja az egy főre jutó oktatási kiadásokat veszi szemügyre: az alapszinttől az egyetemekig a tagállamok az intézményekre diákonként évente átlagosan 10 500 (vásárlóerő-paritáson számított) dollárnyi összeget költenek. Megállapítható, hogy a szintek emelkedésével ezek egyre nőnek, amit nemcsak az egyes országok gyakorlata színezt, hanem az is, hogy a felsőfokú intézményekben jelentékeny (30%) a kutatás-fejlesztésre fordított források aránya, míg az alaptevékenységre 68% jut. A következő jelzőszám az oktatási kiadásokat arányítja a bruttó hazai termékhez (GDP), ezt követően a magánintézmények szerepét, az állami kiadások alakulását, a felsőfokú intézmények tandíjainak kérdését, végül az oktatók keresetének alakulására ható tényezőket részletezik.

Az oktatás megszervezésével foglalkozó negyedik fejezet első pontja azt vizsgálja, mennyi időt töltenek a tanulók iskolai foglalkozásokkal, majd a tanárok és a

² NEET: nem foglalkoztatott, oktatásban és képzésben nem részesülő fiatalok; a jelenségről lásd: *Nemzetközi Statisztikai Figyelő*, 2015. 2. sz. 16. p.

diákok arányát, a tanárok és az iskolaigazgatók keresetét, a tanárok oktatásra fordított idejét veszi szemügyre. Az utolsó előtti jelzőszám a „tanári karok” összetételét mutatja be nemek és életkor szerint, végül kitér arra, hogy hol milyen szinten születnek az oktatással kapcsolatos szakmai és finanszírozási döntések.

TÁRGYSZAVAK: oktatás, egyenlőség, iskolai végzettség, OECD

HOLKA LÁSZLÓ

75/2018

A diákélet társadalmi és gazdasági feltételei Európában. Eurostudent VI. 2016–2018. Jelzőszámok szinopszisa

Kristina Hauschildt – Eva Maria Vögtle – Christoph Gwosd: *Social and Economic Conditions of Student Life in Europe. Eurostudent VI. 2016-2018. Synopsis of Indicators*

Bielefeld, 2018, German Center for Higher Education Research and Science Studies (DZHW). 1–281. p.

DOI: [10.3278/6001920cw](https://doi.org/10.3278/6001920cw)

Az Európai Felsőoktatási Térség (European Higher Education Area, EHEA) a bolognai folyamat révén hivatalosan 2010 márciusában jött létre; 2018 elején 48 ország és az Európai Bizottság volt a tagja. A kezdeményezés keretei között élő, felsőfokú oktatásban részt vevő diákok körülményeit igyekszik feltárni az EUROSTUDENT¹ projektjének legújabb összeállítása. A társadalmi dimenzió beillesztését a felmérésekbe első ízben 2001-ben határozták el. Az ennek megfelelően vizsgált témák a diáknépesség jellemzőitől az egyetemre való belépésen keresztül a hallgatók anyagi forrásaiig és kiadásaiig, a lakáskörülményekig összesen tíz főbb kérdéskört ölelnek fel.

A 281 oldalas kötet előszava jelzi: a térség diákjai sok vonatkozásban egymásra igen erősen hasonlító hely-

¹ A felsőfokú intézmények hallgatóinak helyzetét vizsgáló Eurostudent tevékenysége 1996-ban indult. A részt vevő országok illetékes tárcáinak képviselőiből és kutatók hálózatából álló szerveződést Ausztria, Franciaország, Németország és Olaszország kezdeményezte. A következő évben egy próbafelmérés eredményeit tették közzé, majd 2000-ben további négy ország bevonásával lezajlott a diákéletet feltérképező első felvétel. Magyarország 2011 óta megfigyelőként vett részt, majd 2012-ben csatlakozott a kutatás ötödik fordulójához. A 2016-ban indult hatodik kör eredményeit ismertető gyorsjelentés az Oktatási Hivatal gondozásában jelent meg 2018 januárjában: *A felsőoktatás szociális dimenziója Magyarországon*:

https://www.felvi.hu/pub_bin/download/felsooktatasi_muhely/Eurostudent_VI_gyorsjelentés.pdf

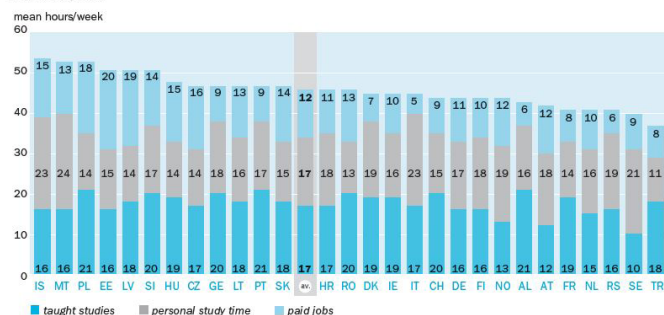
zetben vannak; és bár az EHEA gondoskodott például a hallgatók mobilitásáról a térségen belül, változatlanul figyelemmel kell kísérni, hogy az egyes országokban miként alakulnak a fiatalok hozzáférési esélyei a tanuláshoz. Leszögezi, hogy a kutatás egyik erénye összehasonlító szemléletében rejlik.

Az Eurostudent VI. felméréseiben 28 ország vett részt. Az Európai Unió tagállamai közül kimaradt Belgium, Bulgária, Luxemburg, Nagy-Britannia és Spanyolország, csatlakozott viszont az unión kívülről Albánia, Grúzia, Izland, Szerbia, Svédország és Törökország. A kvantitatív források között szereplő adatfelvétellel döntően online módon történt (kivéve Albániát, Litvániát és Szerbiát, ahol papíralapú kérdőívekkel végezték, és Olaszországot, ahol telefon útján), az eljárások között a rétegzett mintavétel uralkodó szerepet játszott. Ezzel szemben teljes körű volt Ausztriában, Csehországban, Írországban, Lettországban, Máltán, Szlovéniában és Svédországban. A felvétel időpontja alapvetően 2016 tavaszára esett, de korábban történt Ausztriában (2015-ben), három országban pedig 2017-ben került rá sor. Elsődleges forrást képviselt továbbá az a kiegészítő felvétel, amelyet a munkát vállaló diákok körében végeztek el, és amelynek önálló tematikus összeállítást szenteltek (lásd a következő ismertetést).

Figure B5.1

Time budget of students by type of activity

Mean hours/week

Data source: EUROSTUDENT VI, H.4, H.7 & H.19.

EUROSTUDENT question(s): 3.7 How many hours do you spend on your paid job(s) in a typical week in the current #lecture period?, 3.11 How many hours do you spend in taught courses and on personal study time in a typical week during the current #lecture period?

Deviations from EUROSTUDENT standard target group: AL, DE, IE, IT, LV, RS.

1. ábra A felsőoktatási hallgatók időbeosztása tevékenységtípus szerint, órák átlagos száma/hét

Kék: órák látogatása, egyetemi tartózkodás

Szürke: tanulási idő

Halványkék: fizetett munka

Forrás: EUROSTUDENT.

A megfigyelés körét célcsoportokkal jelölték ki. Lehatárolásuk szerint beletartozik minden, a megfigyelés idején (rendszerint egy bizonyos szemeszter alatt) az adott állam által nyújtott felsőfokú képzésben részt vevő diák, leszámítva az olyan erősen szakosodott intézményeket, mint a katonai vagy rendőri aka-

démiák. A célcsoportba sorolták azokat a hallgatókat, akik végzettségüket az illető országban kívánták megszerezni (tehát az Erasmus-programban részt vevőket nem), s ugyancsak mellőzték az ISCED 5 és 6 fokozatnak megfelelő szakmai képzések, illetve az ISCED 8 fokozatba tartozó PhD és doktori képzések hallgatóit. A felvétel az Eurostudent szabványai szerint összehasonlítható adatokat tartalmaz, az eltéréseket országonként feltüntették. Az áttekintés tíz indikátorra terjed ki, az olvasó ezek mindegyikétől eljuthat az adatbázishoz. A jelzőszámok tömör bemutatását magyarázatuk követi, a vonatkozó szakirodalom rövid ismertetésével és táblázatokkal.

A jelzőszámok sora a diáknépesség jellemzőivel indul. Életkor tekintetében a legtöbb országban a hallgatóknak legalább a fele 25 évesnél fiatalabb; mindenhol többségben vannak a nők, ám jelenlétük szakonként erősen eltérhet: legtöbben közülük a tanárképzésben vesznek részt, és számuk igen szerény az infokommunikációs területeken. A legtöbb vizsgált országban a diákok legalább 10%-a gyermekes (hat éven aluli gyermekkel), az ilyen, szülőként is élő hallgatók aránya Észtországban, Izlandon, Finnországban és Lettországban a legmagasabb. A felmérésben részt vevő államoknak csaknem felében a diákok 20%-ának van migrációs háttere vagy külföldi diplomája. A fogyatékkal élők aránya az országok egyharmadában eléri a 15%-ot.

Az indikátorok második csoportja a diákok társadalmi-gazdasági hátterét írja le. Szerepel közöttük a szülők iskolai végzettsége, anyagi háttere. Ezt követően a felsőoktatásba történő belépés indikátorait elemzik: az összes országban a hallgatók 72%-a a középfokú tanulmányokat követő második évben megkezdheti egyetemi tanulmányait; a mesterképzést a legtöbb országban a bachelor fokozat megszerzése után egy éven belül megkezdik. A negyedik rész a tanulmányok típusába és módjaiba avat be, kitérve arra is, hogy átlagosan a diákok 7%-a szakítja meg felsőfokú tanulmányait. Érinti még a hallgatók elégedettségét is, választ kapva az oktatás megszervezésével (55% elégedett vagy nagyon elégedett), illetve az oktatás minőségével kapcsolatos véleményükről (65% elégedett vagy nagyon elégedett). Itt térnek ki a részidős módon tanulóakra is: arányuk átlagosan 17% ugyan, de magasabb, eléri a 25%-ot Lengyelországban, Svédországban és Magyarországon. Az indikátorok ötödik csoportja a diákok időfelhasználását teszi mérlegre. A megkérdezettek önértékelése alapján vizsgálja, hány órát fordítanak hetente az intézményi oktatásra, az egyéni tanulásra és a keresőtevékenységre.

Az indikátorok hatodik együttese a diákmunkát részletezi. A hetedik anyagi helyzetüket világítja meg, míg a nyolcadik a kiadásait. A költségeken belül

a vizsgált országokban a legnagyobb hányadot a létfenntartásra fordított kiadások képviselik, és átlagosan ezek 60%-át a diákok viselik, 29%-át a szülei, illetve partnereik, míg a tanulmányokkal kapcsolatos költségek 6%-át a diákok, 5%-át pedig a szülei és partnereik. A kilencedik rész a lakhatást veszi szemügyre, megállapítva, hogy az életkor változásával módosulnak a formái (a korosabb hallgatók inkább a partnerükkel, a fiatalabbak inkább szüleikkel élnek együtt). Az utolsó rész a diákok nemzetközi mozgását világítja meg. A fejezet az oktatáspolitikára számár levonható következtetéseket taglalja, egyben felhívja a figyelmet a felhalmozott adatok igény szerinti csoportosíthatóságára.

TÁRGYSZAVAK: felsőoktatás, hallgatók életkörülményei, Európai Felsőoktatási Térség

HOLKA LÁSZLÓ

76/2018

A tanulmányok és a keresőmunka összekapcsolása. Tematikus áttekintés

Kristina Masevičiute – Vaida Šauckeckienė – Eglė Ozolinčiūtė: Combining studies and paid jobs. Thematic Review

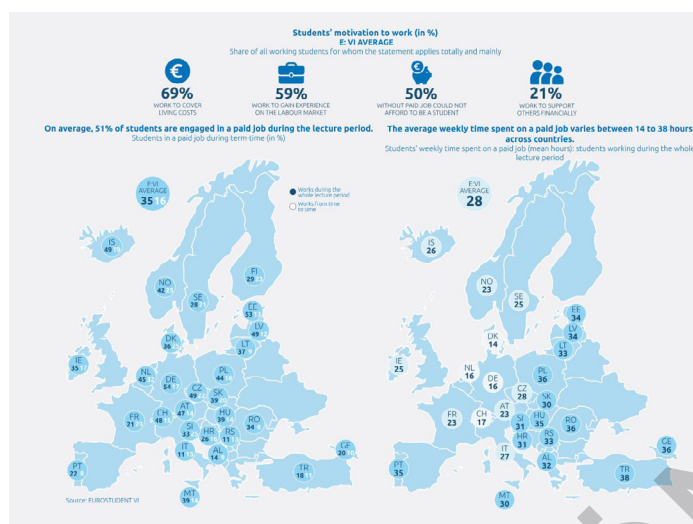
Vilnius, 2018, UAB „Araneum”. 1–68. p.

URL: http://www.eurostudent.eu/download_files/documents/TR_paid_jobs.pdf

Az Európai Felsőoktatási Térségben (EHEA) a felsőfokú tanulmányokat végzők közül minden második végez diákmunkát, a jelenség a hallgatói lét velejárója – szögezi le az Eurostudent VI. felmérés kiegészítő felvételének eredményeként született elemzés. A munkát vállaló diákok igen vegyes csoportot alkotnak. Összetételük, időfelhasználásuk, a diákmunkában való részvételük motívumainak megismerése elősegíti tanulmányi keretfeltételeik feltárását. Következésképpen hozzájárulhat a bolognai folyamatban részt vevő országok 2015-ben, valamint az európai felsőoktatási stratégia 2017-ben megfogalmazott célkitűzéseinek megvalósításához, azaz az oktatásban részt vevők körének bővítésére, az életen át tartó tanulás meghonosítására irányuló erőfeszítések megvalósításához. Nem utolsósorban pedig segíthet megállapítani a munka és a tanulás közötti megfelelő arányok kialakítását.

Azoknak a hallgatóknak az aránya, akik tanulmányaik alatt mindvégig rendszeresen vállalnak munkát, 15%-tól 50%-ot meghaladó mértékig terjed. Munkaidejük heti 20 óránál kevesebb Dániában, Hollandiában és Svájcban, viszont meghaladja a 35 órát

Törökországban, Grúziában, Romániában és Lengyelországban (Magyarországon 35 óra). A munkát vállaló hallgatók csoportjának heterogenitását mutatja, hogy közülük a bizonyos ismérvekkel rendelkezők társaiknál gyakrabban adják fejüket munkára. Ide sorolhatók a 30 évnél idősebbek; a mesterszakon tanulók (szemben a bachelor-tanulmányokat végzőkkel), azok, akiknek szülei nem rendelkeznek felsőfokú végzettséggel; az egyetemet a középiskola után legalább két évvel megkezdők; a bölcsészettudományi és művészeti képzéseken részt vevők.

1. ábra: A felsőoktatási hallgatók munka iránti motivációja (százalékban)

- 69% – megélhetési költségek finanszírozása
  - 59% – munkatapasztalat szerzése
  - 50% – munka mint a tanulás elengedhetetlen feltétele
  - 21% – Pénzügyi támogatás nyújtása más számára
- Forrás: EUROSUDENT VI.

A munkát vállaló diákok időgazdálkodása feszesebb nem dolgozó társaikénál, akik átlagosan heti 19-19 órát töltenek intézményi oktatásban való részvétellel és egyéni felkészüléssel. Akik viszont heti 20 óránál hosszabb ideig folytatnak keresőtevékenységet, azoknál ezek az időtartamok 12, illetve 13 órára csökkennek. A keresőtevékenység motívumai között első helyen természetesen pénzügyi okok szerepelnek, ezt leggyakrabban a korosabb diákok említették, a felsőfokú végzettséggel nem rendelkező szülők gyermekei, valamint azok, akik nem a szüleikkel élnek egy fedél alatt. Ezeknek a diákoknak a 69%-a a pénzkeresetet a megélhetés fedezéséhez tartja elengedhetetlennek, közülük minden második úgy gondolta, enélkül nem tudná megengedni magának a tanulást. Sőt, a munkát vállaló egyötöde jelezte: mások támogatására fordítja keresetét. A pénzkereset mellett a diákmunkát vállalók 60%-a nyilatkozott úgy, hogy célja a tapasztalatszerzés a munkaerőpiacon.

Az elemzést rövid esettanulmányok színesítik. Az olasz helyzetet leíró ismertetés szerint a diákmunkát vállalók – a térség országai között egyedülálló módon – mozzgatórugóként nem az anyagi motívumokat jelölik meg. Az ismertetés az okok között említi, hogy legtöbbször a szüleikkel élnek, akik eltartják őket: az olasz egyetemistáknak csupán egynegyede tanul szokásos lakóhelyétől eltérő városban. Másrészt a 25 éven aluliak többsége csak alkalmi megbízásokat lát el, a rendszeres munkavállalás a 30 éven felüliek körében kerül túlsúlyba. Ezzel szemben a norvég tapasztalatok azt mutatják, hogy a diákmunkára vállalkozók elsősorban többsége szerint enélkül nem tudnák folytatni tanulmányaikat, ami a magas megélhetési költségekre vezethető vissza. Így azután a diákmunkát végzők által a tevékenységük okaként a tanuláshoz elengedhetetlennek tartott munkavégzést illetően az első helyen Norvégia áll (73%), valamint Izland és Finnország (71 és 68%), míg a túlsó szélén Olaszország, Svédország és Hollandia (32%, 33% és 35%); Magyarország és Észtország közvetlenül az átlag mellett helyezkedik el (50, illetve 49%-kal).

Az elemzés tárgyalja a diákmunka buktatóit: ezek egyfelől nehezíthetik a nemzetközi mobilitást, másfelől a tanulmányok halasztásához is vezethetnek. Sőt kerít a tanulás mellett munkavállalás előnyeinek bemutatására is: a felmérésben részt vevő országok kétharmadában a dolgozó diákok 45%-a tanulmányaihoz közel álló területen tevékenykedett, a legtöbb esetben az egészségügyben és az információs-kommunikációs technológiák területén. Az ilyen munkákat a diákok tanulmányaik kiegészítéseként fogják fel.

TÁRGYSZAVAK: felsőoktatás, diákmunka, Bolognai folyamat, EHEA

HOLKA LÁSZLÓ

77/2018

A világ legnagyobb felsőoktatási fellendülése – belülről

Katherine Stapleton: Inside the world's largest higher education boom

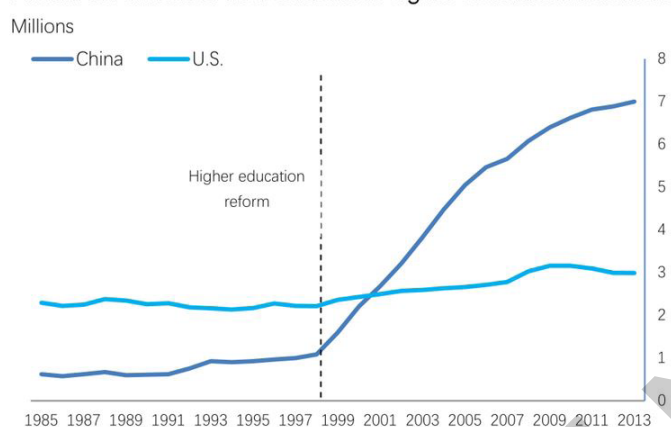
The Conversation, 2017. április 10.

URL: <https://theconversation.com/inside-the-worlds-largest-higher-education-boom-74789>

Kínában minden korábbi meghaladó számú egyetemi hallgató fejezte be tanulmányait 2017-ben. A nyolcmillió főt számláló végzősök tömege tízszeresen meghaladja azoknak a számát, akik 1999-ben fejezték be tanulmányaikat – és ők több mint kétszer annyian voltak, mint

2017-ben az Amerikai Egyesült Államok egyetemien oklevelet szerettek. Az 1999. évi reformot megelőzően, amikor a kínai kormány elindította a felsőfokú oktatás fellendítését célzó programját, az egyetemi tanulmányok egy szűk réteg kiváltságai közé tartoztak – írja a szerző, az oxfordi egyetem PhD-hallgatója, aki ugyanott végzett gazdaságfejlesztés szakon. A reform megkezdésének évében 50%-kal megugrott a felsőfokú oktatási intézményekbe beiratkozottak száma, s mivel a folyamat nem állt meg a következő másfél évtizedben sem, létrejött az egyetemi végzettséggel rendelkezők világon egyedülálló mértékű beáramlása a munkaerőpiacra.

Annual enrolment of new students in higher education institutions

Source: China National Bureau of Statistics and US Department of Education

Annual enrolment of new students in higher education institutions. Author provided

1. ábra: A felsőoktatási intézményekbe beiratkozott hallgatók száma évenként (millió fő)

Forrás: Kína Nemzeti Statisztikai Hivatala és az Amerikai Egyesült Államok Oktatási Minisztériuma.

A kormány törekvése az innovációs tevékenység fellendítése volt, így elsősorban a műszaki szakok hallgatóinak száma gyarapodott, de mellettük az összes létező szak népszerű – beleértve az ebből a szempontból vezető helyen álló irodalmat, valamint a hallgatói létszámot tekintve legviharosabban fejlődő jogot. Az elhelyezkedés útja alkalmanként göröngyös: az első munkahely megtalálásával kapcsolatos nehézségeket felpanaszoló első blogok 2013-ban jelentek meg. A végzősök száma ezt követően is folyamatosan gyarapodott, négy évvel később egymillióval többen végeztek, mint 2013-ban. Ugyanakkor a MyCOS kínai felsőoktatási kutatóintézet adatai szerint a 2015-ben végzetteknek csupán 8%-a maradt állás nélkül fél évvel a diploma megszerzését követően. Ugyancsak ez az intézet mutatta ki, hogy a végzés után hat hónappal a kínai diplomások egynegyedének keresete nem éri el a migráns munkások bérének megfelelő összeget sem.

A bölcsész végzettségűek keresete a munkába állást követő első években nem éri el a felsőfokú végzettséget nem szerzett társaikét. A magas megélhetési költségek a felsőfokú végzettségűek millióit kényszerítik a nagyvárosok nyomornegyedeibe: ők alkotják a gyengén fizetett munkát végző „hangyák törzsét”. Ilyen címmel jelentetett meg nagy feltűnést keltő könyvet 2009-ben a Peking külvárosaiban tengődő diplomásokról (60%-uk vidéki) a pekingi Nemzetközi Üzleti és Gazdasági Egyetem professzora, Lian Si. Úgy vélte: az Emberi Erőforrások és Társadalombiztosítás Minisztériumának akkori közlése, miszerint a frissen végzett egyetemisták 74%-a állásba került szeptember 1-jéig, kevéset mond a valós helyzetről.

A felsőfokú végzettségűek kezdő keresetei között óriási különbségek mutatkoznak. A mérnökök, közgazdászok és a természettudományok művelői állnak az élen: az információs technológiák területén dolgozók (webfejlesztők, szoftveralkalmazási mérnökök, számítógépes játékok fejlesztői) vezetik a fél éven belül pályájukat megkezdő diplomások kereseti listáját. A számukra kedvező tendencia folytatódik: három évvel a végzést követően 15%-uk a diplomások mediánkeresetének több mint kétszeresét vihetik haza. Kilátásaikat még kedvezőbbé teszi a „Made in China 2025” elnevezésű fejlesztési program, amely a mennyiség helyett a minőséget helyezve előtérbe, az intelligens feldolgozóipar megteremtését tűzte ki célul.

TÁRGYSZAVAK: felsőoktatás, foglalkoztatottság, alulfoglalkoztatottság, Kína

HOLKA LÁSZLÓ

78/2018

A felsőfokú oktatás megtérülései Kínában: adatok a felsőfokú oktatás 1999. évi kiterjesztéséről fuzzy szakadós regresszió tükrében

Fengyan Dai – Fang Cai – Yu Zhu: Returns to Higher Education in China: Evidence from the 1999 Higher Education Expansion Using Fuzzy Regression Discontinuity *IZA Discussion Paper*, 2018. 11735. 1–30. p.

URL: <http://ftp.iza.org/dp11735.pdf>

A tanulmány a kínai felsőoktatási intézményekben tanulóinak számának 1999-ben megkezdődött robbanásszerű megugrásából fakadó következményeket vizsgálja. Álaszt keres a kérdésre, milyen megtérülés jellemzi a diplomások tanulásba fektetett idejét. Emlékeztet rá, hogy egyetlen év alatt, 1998 és 1999 között a főiskolákra és egyetemekre beiratkozottak száma 47%-kal

bővült, majd létszámuk gyarapodása a 2008-ig terjedő évtized folyamán hatszoros lett. A felsőfokú oktatásban részt vevők számának ezt a példátlan gyarapodását a bruttó hazai termék (GDP) lendületes bővülése kísérte. Ugyanakkor feltáratlan maradt, milyen hatással járt a friss diplomások beáramlása a munkaerőpiacra, valamint, hogy jelentkezésük miként befolyásolta a jövedelmi egyenlőtlenséget.

Kínában a kötelező, kilenc esztendő iskolai oktatást 1986-ban vezették be; a hat elemi osztályt az alsófokú középiskola három éve követi; ezek elvégzése után a fiatalok eldönthetik: munkába állnak, vagy három évfolyamos szakiskolákban folytatják tanulmányaikat. A harmadik lehetőség, hogy az ugyancsak három évig oktató felsőfokú középiskolák valamelyikébe iratkoznak be, ezek elvégzését követően jelentkezhetnek a felsőfokú oktatási intézmények valamelyikébe, ahol a tanulmányi idő három és négy év között váltakozik. Az 1999. évi felsőoktatási reformot megelőzően az oktatási minisztérium szigorúan szabályozta az egyetemi és főiskolai felvételiket. A diákok szétosztása az országos felvételi vizsgán elért pontszámoktól függött, amelyeket a tartományok sajátosságaihoz igazítva állítottak össze – de függetlenül a felvételizők nemétől, családi háttérétől vagy hukou-jától.¹ A beiratkozottak száma 1995 és 1998 között évi 4,7%-kal gyarapodott; majd számuk az 1998. évi 1,08 millió főről 2008-ban 6,08 millióra szökkent föl.

A tanulmány adatainak forrását a kínai városi munkaerő-felvétel nyújtotta, amelyet a Kínai Társadalomtudományi Akadémia Népesedési és Munkagazdasági Intézete végzett 2005-ben és 2010-ben. A többszakaszos, rétegzett mintavételes eljárással végzett felméréseket a Nemzeti Statisztikai Hivatal helyi részlegei végezték el; a két, háztartási jellegű felvétel eredményei nyolc tartomány tizenhárom városának negyvenezer lakosával kapcsolatos adatokat tartalmaznak. Az elemzéshez a kvázi-kísérletinek tartott fuzzy szakadós regressziót választották, amelyben a kezelés valószínűsége a folyamatos mozgó változó függvényeként megszakításokkal változik a küszöb mentén. Az eljárás lényegében a töréspont jobb oldalán lévő, kezelés alatti csoportot hasonlítja össze a bal oldalon elhelyezkedő kontrollcsoporttal, amelyet tényellentétesként használnak. A módszer felfogható úgy is, mint az összes egyén súlyozott átlagú kezelési hatásmodellje, heterogén kezelési hatások mellett. Más, hagyományos kvázi-kísérleti megoldásokkal szemben, mint például a különbségek

különbsége, a módszer jóval robusztusabb, mivel a véletlen eloszlású, feltételezett megfigyelések gyengébb azonosítását igényli, és mert a mozgó változó folyamatos. Másik előnye a grafikai megjelenítésben rejlik.

Az elemzés sarokpontja a töréspontok azonosítása a születési hónapoknak a felsőfokú oktatás 1999. évi kiterjesztése által generált folyamatos mérésében, ami végső soron empirikus kérdés. A kínai oktatási rendszerben abban a tanévben kezdik meg a gyerekek a tanulmányaikat, amikor elérik a 6 vagy 7 esztendő életkort, és kötelező iskolalátogatásuk feltehetőleg 9 évig tart; további 3 esztendő szükséges ahhoz, hogy elérjék a felsőfokú tanulmányok megkezdésének idejét. Így a „kezelésben” részesülők, akik 1999 szeptemberében kezdték meg felsőfokú tanulmányaikat, 1987-ben, vagy annál később iratkoztak be az általános iskolába; a szerzők ezért a „kezelésbe” azokat válogatták be, akik 1979. szeptember 1-jén vagy azt követően születtek.

Az eredmények azt mutatják, hogy az 1999. évi reform után diplomát szerettek átlagos iskolalátogatási ideje egy évvel meghosszabbodott. S a felsőfokú oktatásban töltött minden egyes esztendő mintegy 21%-kal növelte meg havi bérüket, ami jelentősen meghaladja a hivatalos munkaerő-felvétel nyomán becsült 8%-os szintet. Az elvégzett tesztek tanúsága szerint a megállapítás nem érzékeny a betöltött állásokra sem, miként arra sem, ha eltekintenek az önfoglalkoztatottaktól. A diplomák megszerzése ugyanakkor nemek szerint változó megtérüléssel jár a nők hátrányára – kivéve, azokat az eseteket, amikor egyedüli gyermekek a családban.

TÁRGYSZAVAK: felsőfokú oktatás, munkaerőpiac, szakadós regresszió, Kína

HOLKA LÁSZLÓ

79/2018

A felsőfokú végzettségűek kezdeti karrierjei Lengyelországban: foglalkoztatottság, keresetek, az állami és magánkézben lévő oktatási intézmények közötti különbségek

Mikołaj Jasiński – Tomasz Zajęc – Marek Bożykowski: Early Careers of Tertiary Graduates in Poland: Employability, Earnings, and Differences between Public and Private Higher Education

Polish Sociological Review, 2018. 2. sz. 187–208. p.

DOI: [10.26412/psr202.03](https://doi.org/10.26412/psr202.03)

A fejlett világ az elmúlt negyedszázad folyamán a felsőfokú oktatás rohamos átalakulását élte át. Lengyelországban az 1990-es évek elején hozzávetőlegesen négyszázezer diák tanult az ország egyetemén. A következő másfél évtizedben a felsőfokú oktatási

¹ A hukou lakóhely-nyilvántartási rendszert jelöl, amely születéskor meghatározza, hogy az illetők vidéki lakosok vagy városiak. A vidékiek a városiakhoz képest komoly hátrányban vannak az oktatás, a munkaerőpiac és a társadalombiztosítási szolgáltatások elérhetősége tekintetében.

intézményekbe beiratkozott hallgatók száma viharos növekedésnek indult, s a 2005/2006-os tanévben tetőzött, megközelítve a kétmillió főt. Számuk azóta némiképp csökkent, elsősorban demográfiai okoknál fogva. A folyamat révén megszűnt a felsőfokú képzés elitjellege: míg a kilencvenes évek kezdetén a középfokú végzettséggel rendelkezőknek csak a 10%-át vették fel egyetemre, addig napjainkban csaknem minden második megkezdte felsőfokú tanulmányait. Lényeges szerepet játszott a tömegesedés folyamatában a magánkézben lévő intézmények megjelenése és térhódítása. Hasonlóképpen hatott a részidős képzések elterjedése: a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD) tagállamai között Lengyelország ebben a tekintetben igen előkelő helyet foglal el. A teljes óraszámban tanulók a lengyel hallgatóknak mintegy a felét teszik ki; további egyötödük az állami egyetemek részidős diákja, míg a fennmaradó hányad magánegyetemen tanul – s ezek kínálják elsősorban a részidős képzéseket.

A diplomások számának megugrása a figyelmet foglalkoztatási helyzetükre irányította, ugyanakkor megkérdőjeleződött a képzések minősége is. A frissen végzettek (a diplomájukat a felmérés előtti 12 hónap folyamán megszerzték) munkanélküliségi rátáját a lengyel statisztikai hivatal 2015-ben 23,3%-ra becsülte, szemben az érettségizettek 48,4%-os mutatójával; a kedvező munkaerőpiaci viszonyok következtében a friss diplomás munkanélküliek rátája elmarad az EU-ra jellemző átlagtól. A mutató 2004 és 2007 közötti csökkenése ezt követően emelkedésbe váltott át, amiből egyesek azt a következtetést vonják le, hogy a felsőfokú végzettség előnye a munkaerőpiacon nem érvényes többé. A kérdést övező viták része volt a foglalkoztatás minősége is. Ennek magyarázata a lengyel munkaerőpiac kettős szerkezetében rejlik: a közvélekedés szerint igen nagy az alkalmi munkákat fedő, „vacak szerződéseknek” (umowa śmieciowa, junk contract) is nevezett polgárjogi szerződések alapján dolgozók száma. A vita kiterjedt a túlképzettségre is: felmérések tanúsága szerint egyre nő azoknak a diplomásoknak az aránya, akik egyetemi végzettséget nem igénylő munkakörökbe töltenek be.

A viták eredményeképpen a lengyel kormány 2011-ben diplomás pályakövetési rendszer meghonosításáról intézkedett.¹ Mivel a rendelkezés nem részletezte a pályakövetés módját, intézményenként eltérő

eljárások harapóztak el. Ezért szükségessé vált az egységesítés, így 2014-ben létrehozták egy országos rendszert a diplomások pályájának követésére.

A tanulmány háromféle célt követ. Bemutatja a lengyel diplomás pályakövető rendszert, amely adminisztratív adatállományra épül. A végzett hallgatók elhelyezkedés utáni sorsát az országos rendszer előtt csupán a krakkói, Stanisław Wawrzyniec Staszicról² elnevezett Akademia Górniczo-Hutnicza (Bányászati-Kohászati Egyetem) kísérte következetesen figyelemmel, egyébként csak szórványos eseti felmérések álltak rendelkezésre – valamint a lengyel statisztikai hivatal bizonyos adatsoraiból leszűrhető megállapítások. Másodsorú összegzi a diplomás pályakövető rendszer adataiból levont következtetéseket, hogy tisztázza, miként teljesítenek a friss diplomások a munkaerőpiacon. A havonta gyűjtött adatoknak köszönhetően nemcsak foglalkoztatottság ténye, de annak minősége is kideríthető – miként a végzést követő első évben elért keresetek nagysága is. Végül rá kíván világítani a teljes óraszámú tanuló, illetve a részidős képzéseken részt vevő végzettek közötti különbségek jellegére is.

A pályakövető rendszert a Lengyel Információfeldolgozási Intézet (OPI) működteti, a Tudományos és Felsőoktatási Minisztérium megbízásából. Első ízben a 2014-ben végzettek adatait összesítették, feltüntetve a tanulmányok jellegét, az oktatási intézmény adatait (beleértve az állami vagy magánjellegűt is). A friss diplomások munkaerőpiaci pozíciója a lengyel társadalombiztosítási intézmény adatai alapján tárul fel. A havonta, anonimizált módon közölt adatok tartalmazzák a friss diplomások helyzetére vonatkozó információkat (alkalmazott, önfoglalkoztatott, munkanélküli, gyermekgondozási segélyen lévő), s a társadalombiztosítási járulék alapjául szolgáló keresetüket is.

A tanulmány sajátossága, hogy a rendszer felépítéséből fakadóan a megfigyelés egységeit nem személyek alkotják, hanem a diploma, illetve annak tartalma. Így a vizsgált időszakban a több tanulmányi programot elvégzők egynél többször szerepelnek – arányuk azonban mindössze egy százalékát adta a 155 476 megfigyelési egységnek. A vizsgált sokaság tagjainak 77%-a állami felsőfokú intézményekben tanult; 53%-uk teljes óraszámú képzéseken vett részt. A magánintézményekben tanulók 90%-a részidős képzésben részesült.

A diploma megszerzése után nem mindenki helyezkedett el azonnal: a végzést követő első hónap végén a társadalombiztosítás csak 64%-ukat regisztrálta állás-

¹ Magyarországon a diplomás pályakövetést a felsőoktatásról szóló 2005. évi törvény véglegesítette. A kétszintű modellben a végzettekről szóló információkat az érintett anyaintézmények gyűjtik, országos szinten pedig egy központilag létrehozott szervezet, amely elvégzi a feldolgozást, elemzést, és közzéteszi az eredményeket. Ez a szervezet 2015 végéig az Educatio Kft. volt, 2016-tól pedig jogutódja, az Oktatási Hivatal.

² Stanisław Wawrzyniec Staszic (1755–1826) a lengyel felvilágosodás kiemelkedő alakja, katolikus pap, földrajztudós, államférfi. Művei között szerepel a *Lengyelország statisztikájáról* című munka – O statystyce Polski, 1807. A napjainkban tizenöt kart számláló egyetem 1969-ben vette fel nevét.

ban levőként vagy munkanélküliként. További négy hónapnak kellett eltelnie ahhoz, hogy részesezésük elérje a 80%-ot. Az elmarasztalt „vacak szerződés” alapján dolgozók aránya sohasem haladta meg a 16%-ot, s ezek a munkaalkalmak is csupán átmenetinek tekinthetők. Ugyancsak átmeneti jellegű volt a friss diplomások munkanélkülisége, ám azok aránya, akik ezt a helyzetet legalább egy ízben megtapasztalták, elérte körükben a 25%-ot. A pályakezdők keresete a foglalkoztatottság első évében egyharmaddal alacsonyabb az országos átlagkereseténél, ám csaknem ugyanekora hányaddal meghaladja a minimálbér összegét. (A mértékadó összehasonlítást nehezíti az önfoglalkoztatottak keresetére vonatkozó, valamint a mezőgazdaságban aktívakra vonatkozó adatok hiánya.) A munkaerőpiacon mind az álláskeresést, mind a kereseteket illetően előnyben vannak azok, akik korábban már dolgoztak – s ez a kör nagyrészt lefedi a magánintézményekben felsőfokú végzettséget szerzőket.

TÁRGYSZAVAK: felsőfokú oktatás, munkaerőpiac, diplomás pályakövető rendszer, Lengyelország

HOLKA LÁSZLÓ

80/2018

Az Eurograduate kísérleti felmérés. Diplomások európai kísérleti felmérésének tervezete és kivitelezése

EUROGRADUATE Pilot Survey. Design and implementation of a pilot European graduate survey. Maastricht, 2018, Maastricht University. 1–8. p.
URL: http://www.eurograduate.eu/eurograduate/download_files/eurograduate_project_overview.pdf

Diplomások európai pályakövetési felmérésének kísérleti projektje kezdődött idén szeptemberben. A kezdeményezés az Eurograduate elnevezéssel működő tömörüléstől származik, amely hat szervezetből álló konzorcium keretében működik, az Európai Unió finanszírozásával. A projekt célja a friss diplomások felsőoktatási pályájának és munkaerőpiaci szerepének nyomon követése, alapvetően nem ennek a pilotprojektnek az adatai alapján. Inkább a jövőbe tekintve a vizsgálattal azt igyekeznek felmérni, mennyire valósíthatók meg az unió összes tagállamára kiterjedő, rendszeresen ismétlődő felvételek ebben a témában.

A kísérleti felmérés a végzés utáni egy, illetve öt esztendőn belül kíséri figyelemmel a friss diplomások útját, vagyis az összes, tanulmányait a 2012/2013-as és a 2016/2017-es tanévben befejező végzősre terjed ki; korcsoportonként ötezer válaszadót vesz célba. Érinti az ISCED 6. és 7. fokozatának megfelelő szintek okta-

tási intézményeit látogatókat, valamint az 5. szintet is abban az esetben, ha a nemzeti törvények szerint azok felsőfokú végzettségnek számítanak. A lebonyolítás módja online felvétel, a mintavételt a konzorcium a nemzeti felmérést lebonyolítókkal határozza meg. A felmérésben Ausztria, Csehország, Görögország, Horvátország, Litvánia, Németország, Norvégia és feltehetőleg Málta szándékozik részt venni.

A felmérés eredményei révén összehasonlíthatók lesznek a diplomások kezdeti pályájának jellegzetességei a részt vevő országokban, rövid- és középtávon. Az adatokat Hollandiában összesítik, a létrejövő statisztikai adatbázist elérhetővé fogják tenni a kutatások számára. Az egész Európára kiterjedő vizsgálat esélyeit a tapasztalatok alapján technikai jelentés foglalja majd össze.

TÁRGYSZAVAK: felsőfokú oktatás, diplomások pályakövetése, európai felmérés, Eurograduate

HOLKA LÁSZLÓ

81/2018

Átképzési forradalom felé. Jövő, állással mindenkinek

Towards a Reskilling Revolution. A Future of Jobs for All Geneva, 2018, World Economic Forum. 1–37. p.
URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_FOW_Reskilling_Revolution.pdf

A munkaerőpiacon minden szakma viharos változáson megy át, az egyes munkavállalóknak élethosszig tartó tanulásra kell berendezkedniük, ha helyt akarnak állni, a munkáltatóknak biztosítaniuk kell alkalmazottaik szakmai fejlesztését és továbbképzését, a gazdaság lendületének megőrzése érdekében a politikai döntéshozóknak gondoskodniuk kell a meglévő munkaerő átképzéséről, az új követelményeknek megfelelő oktatási rendszer kiépítéséről – indokolja a kiadvány létrejöttét Klaus Schwab, a Világgazdasági Fórum (World Economic Forum) alapítója és vezetője. A tanulmány az Amerikai Egyesült Államokban gyűjtött adatokra támaszkodva új módszerrel járja körül az átképzés kilátásait, egyben gyakorlatias tanácsokkal szolgál annak megítéléséhez, mely szakmák és foglalkozások lehetnek ígéretesek, és miként lehet ezt megítélni. A mérlegeléshez jelentős mértékben támaszkodtak a Big Data alkalmazásában élenjáró Burning Glass Technologyra.¹

¹ A bostoni székhelyű, webes elemző szoftverekkel foglalkozó vállalkozás a munkaerőpiac elemzésére szakosodott; mesterséges intelligencián alapuló technológiája segítségével a valós idejű munkaerő-közvetítést kívánja elősegíteni.

Korunkban a gazdasági értékek előállítása mindinkább a szakosodott, egyre magasabb szintű szakmai készségeken és ismereteken alapul. Ugyanakkor a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD) megállapítása szerint² a felnőtt korú munkavállalók több mint egynegyede számolt be arról, hogy pillanatnyi szakmai felkészültségük és képzettségi szintjük nem illeszkedik a munkahelyi elvárásokhoz. A munkaadók oldaláról pedig azt hozzák fel, hogy állásokat hirdetve 40%-uk nehézségekbe ütközik, ha képzett és tehetséges dolgozókat szeretne toborozni; a hiányukat belső továbbképzésekkel megoldók aránya 2015 és 2017 között megkétszereződött (20-ról 50%-ra emelkedett).³ Az alapkérdés tehát egyre inkább az lesz, miként lehet elérni, hogy a sebesen átalakuló munkaerőpiac igényei előre jelezhetőek legyenek, miként lehet igazodni hozzájuk.

A kiadvány a jövőben, azaz a negyedik ipari forradalom körülményei közt helyüket kereső munkavállalóknak, politikai döntéshozóknak és vállalatvezetőknek kínál segédeszközt. Feltérképezi a várható állásváltások irányait, hogy megítélhetőek lehessenek az átképzések és továbbképzések iránti igények. A munkaerőpiac várható módosulásainak, az életképesnek mutatózó jövőbeli állásoknak a becslését az Amerikai Egyesült Államok példáján, statisztikai adatokra támaszkodva végzi el, hangsúlyozva, hogy a módszernek nem lehetnek földrajzi akadályai.

„Nem minden elbocsátott szénbányászról lesz szoftverfejlesztő mérnök” – hangzik a munka világának jövőjével foglalkozó vita egyik érve. Az életképes átképzések azonosításához, az egyes foglalkozások jövőjének mérlegelésében a kiadvány az Egyesült Államok Munkaügyi Statisztikai Irodájának (BLS) hivatalos előrejelzéséből indul ki, amely 2026-ig vázolja a várható fejleményeket.⁴ Annak érdekében, hogy az egyes foglalkozások életképessége megítélhető legyen, mindegyiket olyan elemekre kell bontani, amelyek összehasonlíthatóvá teszik más foglalkozások elemeivel: ennek alapján kimutathatóvá lesznek az ismeretek, a felkészültség és a tapasztalatok révén fennálló különbségek. Ez kiegészül az egyes munkahelyeken kitűzött feladatok áttekintésével. Mindezek során a kiadvány abból a feltételezésből indul ki, hogy a speciális képességeket és ismereteket igénylő állásokat jelenleg betöltők általában rendelkeznek is a munkájuk elvégzéséhez szükséges felkészültséggel.

Az állásváltások életképességének becsléséhez az adatok alapján az egyes foglalkozások között „hasonlósági pontozást” végeztek el. A művelethez kétféle adatforrást használtak. Egyfelől a BLS foglalkozási információs hálózatában (Occupational Information Network, O*NET) található adatokat. köztük az egyes foglalkozásoknál elvárt követelményeket (felkészültség, ismeretek, képességek, készségek, iskolázottság, tapasztalatok). Az adatbázis a foglalkozásokat rokonság szerinti csoportokba rendezi, egyfajta „szakmacsaládokat” hozva létre. Az állományt folyamatosan frissítik. A Burning Glass Technologies egyedülálló adatbázist épített ki: 2016 és 2017 között ötvenmilliónál több álláshirdetési adatot összesített, ezeket negyvenezer online forrásból merítette. Mind az állásajánlatokat, mind a jelentkezéseket anonimizált módon dolgozták fel. Az adatbázis tizenötezer készségről tartalmaz információkat, amelyeket ötszázötven csoportba foglaltak, három kategória mentén (alapvető, szakmai és szoftver-készségek).

A BLS és a BGT összevont adatbázisa 958 foglalkozásra terjed ki, a BGT eljárása alapján ezeket hasonlósági pontozással értékelték, majd megfelelésük szerinti párokba rendezték. Minden pár hasonlósági fokát 0 és 1 közötti számmal fejezték ki, ahol az 1 jelöli a tökéletes megfelelést. Így például a számítógépes programozó és a webfejlesztő hasonlósági pontja 0,92, míg az irodai ügyintéző és a repülőgépmérnöké jóval alacsonyabb, 0,82. Az állásváltoztatások teljes palettáján belül azonban léteznek olyanok, amelyek bár életképeseknek minősíthetők, mégsem ajánlatosak. A jelenségnek két fő oka van: az egyik, hogy a célként szereplő állás betöltőinek száma a jövőben nagy valószínűséggel csökkenni fog, a másik, hogy a párként feltűnő állás anyagilag nem nyújt megfelelő kilátásokat. Ezek kiszűrése további párosításokat igényel, amelyeket a kiadvány két „lencsén” keresztül végez el: a vezetőik szemszögéből, hogy az érintett vállalatvezetők, politikai döntéshozók tisztábban láthassák az átképzések feltételezhető irányait, valamint egyéni szempontok szerint, az egyes munkavállalók érett döntéseinek elősegítésére. Mindkét esetre optimalizációs algoritmusokkal elemezték a BLS 2026-ig terjedő előrejelzését. Eredményeit tömören összefoglalják, olyan szakmacsoportok szerint, amelyek tartalmazzák többek között a termelési, a hivatali és adminisztratív, a mérnöki, az egészségügyi foglalkozásokat.

TÁRGYSZAVAK: foglalkoztatás, szakmai csoportok, munkaerőpiac, Amerikai Egyesült Államok

HOLKA LÁSZLÓ

² Müge Adalet McGowan – Dan Andrews: *Skill Mismatch and Public Policy in OECD Countries*. OECD Economics Department Working Paper, 2015. 1210. sz.

³ ManpowerGroup, 2016–2017 Talent Shortage Survey, 2017.

⁴ *Nemzetközi Statisztikai Figyelő*, 2017. 4. sz. 23–24. p.

82/2018

Áttekintés a homeopátiás¹ gyógyítás gyakoriságáról világszerte

Clare Relton – Katy Cooper – Petter Viksveen – Philippa Fibert – Kate Thomas: Prevalence of homeopathy use by the general population worldwide: a systematic review *Homeopathy*, 2017. 2. sz. 69–78. p.

DOI: [10.1016/j.homp.2017.03.002](https://doi.org/10.1016/j.homp.2017.03.002)

A homeopátiás gyógykezelés rendszerét kétszáz éve egy német gyógyszerész és orvos, Samuel Hahneman (1755–1843) dolgozta ki. Hahneman 1796-tól kezdődően azzal érvelt, hogy a gyógyszernek követnie kellene a hasonlóság elvét (hasonló a hasonlót gyógyítja), miszerint az, ami a betegség egyes tüneteit okozza egészséges emberben, képes meggyógyítani a beteg embereket is megfelelő hígításban. Hahneman úgy fejlesztette ki a homeopátiás eljárást, hogy gyógyhatású anyagokat (medicinal substances) adtak egészséges önkénteseknek, és vizsgálták a kórtüneteket, amelyeket mutattak (e folyamatot homeopátiás kórfejlődési próbának ismerik – Homeopathic Pathogenetic Trial). Az eljárás kigondolója aztán e gyógyhatású anyagokat a betegségben szenvedőkre is alkalmazta, akiknél hasonló kórtünetet okozott. Homeopátiás gyógyszereket az anyagok széles skálájából (növények, állatok, ásványok, kémiai szerek) állított össze. Azért, hogy csökkentse ezek méregtartalmát, sikeresen hígította őket, erősen felrázva minden egyes hígítási lépésben. Annak ellenére, hogy a homeopátia tudományos megalapozása valószínűtlen, a homeopátiás kezelések és a homeopátiás gyógyszerek szedése nagyon népszerű, és világszerte számos kormány támogatja és jóváhagyta az effajta gyógykezelést.

Indiában mintegy háromszázezer orvos végez homeopátiás kezeléseket, és az Indiai Egészségügyi Minisztériumnak van homeopátiás részlege is. Franciaországban a teljes népesség 44%-ának írnak fel homeopátiás gyógyszereket (többnyire az ellenszervi – allopatikus – orvossággal együtt), az Egyesült Királyságban a homeopátiát mint gyógymódot már 1948 elején befogadta a Nemzeti Egészségügyi Szolgálat.

A szerzők a homeopátia helyzetének világméretű megismerésére a következő adatbázisokat tekintették

át 2015 októberében: MEDLINE via Ovid, Pubmed, Cochrane Database of Systematic Reviews, Allied and Complementary Medicine Database (AMED), Cumulative Index to Nursing and Allied Health Literature (CINAHL) és Management Information Consortium (HMIC). Az adatok feltárása kiterjedt a kiegészítő és alternatív gyógyszerek használatára, alkalmazásuk gyakoriságára, a felvételek mintáira és a népességi vagy nemzeti szintű adatokra. Az adatbázisokban történő keresésnek egyik feltétele volt, hogy az 1998. év előtti tanulmányokat nem vették figyelembe. A dolgozatokat akkor tekintették relevánsnak, ha az érintettek a homeopátiás kezelést vagy a vény nélkül kapható homeopátiás gyógyszereket legalább 12 hónapon át használták. A tanulmányoknak olyan véletlen mintán kellett alapulniuk, amelyek reprezentatívak egy országra vagy egy meghatározott földrajzi területre. A dolgozatoknak jól elhatárolható korcsoportra kellett vonatkozniuk (például gyermekek, felnőttek, idősek). A nem reprezentatív mintán alapuló munkákat nem vizsgálták. Befogadták a felvételi módszerek közé a strukturált interjúkat és az önkitöltős kérdőíveket. Kizárták viszont azokat, amelyek nem teljesen 12 hónapra vonatkoztak, és amelyek nem angol nyelven jelentek meg. Akkor is kihagyták a művet, ha nem volt százalékosan kifejezve a gyógymódot használók aránya a teljes népességhez viszonyítva (vagy ahol ilyen számításokat utólag sem lehetett elvégezni).

A homeopátia több jelentésű fogalom, jelenti a homeopátiás terápiás rendszert, e rendszernek az alapelveit és a homeopátiás gyógyítást. A kérdőív kérdésre – használ-e homeopátiát? – adott választ akkor is elfogadták, ha egyszer vagy többször részt vett homeopátiás kezeléssel vagy konzultációval, ha vásárolt vény nélkül kapható homeopátiás gyógyszereket, illetve ha mindkettőben együttesen vett részt.

Az egészségüggyel kapcsolatos kutatások minőségértékelésének nincs elfogadott kritériumrendszere. A szerzők ezért egy hatelemű minőségértékelési módot fogadtak el a következők szerint: 1. a homeopátia használatát világosan definiálták-e mint homeopátiás gyógyítást, vény nélküli homeopátiás gyógyszer szedését vagy mindkettőt, 2. a felvétel kísérleti jellegű volt-e, 3. a minta nagysága elérte-e az 1000 főt és/vagy kiszámítható-e a mintanagyság a tanulmányból, 4. elérte-e a válaszadási arány a 60%-ot, 5. súlyozták-e a népességi jellemzőket, hogy csökkentsék a nemválaszolási arányt, 6. a 95%-os konfidencia-intervallumot és/vagy a standard hibát jelentették-e a gyakorisági becslésekhez.

A tanulmány szerzői 3147 homeopátiával kapcsolatos felvételtől 3045-öt kizártak, így mindössze 102 dol-

¹ A homeopátia áltudomány, a hatását magyarázó alapelvek a fizika és a kémia ismert törvényeivel nem egyeztethetők össze, és soha nem jelent meg egyetlen elfogadhatónak ítélt bizonyíték sem, ami igazolná a homeopátiás gyógymódok hatékonyságát – vélte tavalyi állásfoglalásában a tudományos akadémiáknak az Európai Unió, Norvégia és Svájc által létrehozott tömörülés, az EASAC állásfoglalása. A SOTE Egészségtudományi Karán 2017 szeptemberétől nem indul Bevezetés a homeopátiába kurzus.

gozat felelt meg a kiválaszthatóság kritériumának, és ebből csak 42 a minőségi szintézis követelményének, közülük 33 a felnőttekről, 4 a gyermekekről és a fiatalokról, 5 pedig az idősekről szólt. E dolgozatok 67%-a legalább négy vagy több értékelési feltételnek felelt meg, a felvételek 95%-át a kormány szponzorálta, de 37%-ánál nem kormányzati támogatások is segítettek a munka végrehajtását. Az összeírás 75%-ában utalnak a homeopátiás gyógyításra és a vény nélküli gyógyszerek használatára vagy mindkettőre. A mintanagyság a dolgozatok 90%-ánál 1000 fő körüli. A kísérleti felvételek mindegyikét a kormány támogatta, nem kormányzati pénzt csak 42%-uknál mutattak ki. Az előbbieknél a 60%-os válaszadási arány a felvételek 75%-ában valósult meg, az utóbbiaknál csak 32%-ot ért el. A népességi jellemzők súlyozására a kormány által támogatott felvételek 80%-ában, a nem kormányzatiaknál 47%-ban került sor. Konfidencia-intervallumot és/vagy standard hibát az előbbiek 65, az utóbbiak 42%-ánál jelentettek.

A homeopátiás gyógyítás (homeopátiás gyógyszerek szedése nélkül) arányának felnőttekre vonatkozó becslése 0,2 és 8,2% közé esik, a medián 1,5%. A legmagasabb arányt Svájcban érték el (6,4 és 8,2% közötti), ahol a homeopátia része a kötelező egészségbiztosítási rendszernek. Az Egyesült Államokban ugyanez a ráta mindössze 0,2 és 0,7% közé esik. Az Egyesült Királyság adatai is hasonlóak (0,4–1,9%), az ausztrál adatok egy kicsit magasabbak (0,5–2,9%), Kanadában pedig 2,0 és 2,3% között vannak. A legtöbb országban ezek az arányok stabilak, nem mutatnak időbeli változást. Az Egyesült Államokban a 0–17 évesek mindössze 0,03%-ánál használtak homeopátiás kezelést, ugyanaz Norvégiában a 13–19 évesek között 2,6%-ot ért el. Az idősekre vonatkozóan a homeopátiás gyógyításban részt vettek arányára nem készült becslés.

A felnőtteknél a legmagasabb értéket (gyógyítás és gyógyszeresedés együtt) Angliából jelentették (9,8%), ahol a homeopátiás kezelésben részt vettek 1,2%-os aránya mellett az emberek 8,6%-a homeopátiás gyógyszert is szedett. Az Amerikai Egyesült Államokban a kormány által támogatott egészségügyi felvételekből az tűnik ki, hogy a 12 hónapon át tartó homeopátiás kezelésben érintettek aránya 1,7 és 3,1% közötti. Ausztráliában 2,2 és 4,4% között ingadozik, Japánban csak 0,3, Dél-Koreában pedig mindössze 0,1%.

A komplementer és alternatív gyógyítás fogalmába az alábbiak tartoznak: akupunktúra, homeopátia, hátgerinc-masszázs, gyógynövények és masszázsterápia. A szerzők korábbi tanulmánya az egészséggel és az

egészségüggyel kapcsolatos felvételeket tárja fel azok közül, amelyek komplementer és alternatív gyógyítást alkalmaztak és erről adatokkal rendelkeztek. A gyakoriságok a vizsgált országokban az eltérések ellenére nagyon hasonlóak. A homeopátiát használóké (medián 1,5%) olyan mértékű, mint az akupunktúrát igénybe vevőké (medián 1,4%), míg a gyógynövényekkel gyógyulást keresőké (medián 0,9%) jóval kisebb. Legtöbbször a masszázsterápiához (medián 5,5%) és a hátgerinc-masszázsához folyamodtak (medián 7,5%).

A homeopátia része a közfinanszírozási egészségügynek Svájc kivételével az Egyesült Királyságban, Franciaországban, Olaszországban, Németországban, Indiában, Pakisztánban, Brazíliában és Mexikóban is. A szerzők India kihagyását a tanulmányból hibának tartják, de azt is hogy csak angol nyelvű tanulmányokkal foglalkoztak. A francia nemzeti egészségbiztosító azt jelentette, hogy a teljes francia lakosság 10,2 és a 0–4 évesek 18%-a kapott legalább egy homeopátiás receptet 12 hónapos időtartam alatt. Mindkét adat szignifikánsan magasabb, mint az e tanulmányban vizsgált tizenegy országban (Amerikai Egyesült Államok, Egyesült Királyság, Ausztrália, Izrael, Kanada, Svájc, Norvégia, Németország, Dél-Korea, Japán és Szingapúr).

TÁRGYSZAVAK: homeopátia, alternatív gyógymódok elterjedtsége

HAJNAL BÉLA